

Vlaanderen
is landbouw & visserij

GEVOLGEN VAN DE BREXIT VOOR DE VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW

2018

DEPARTEMENT
LANDBOUW & VISSERIJ

WWW.VLAANDEREN.BE/LANDBOUW

////////////////////////////////////

GEVOLGEN VAN DE
BREXIT VOOR DE
VLAAMSE LANDBOUW
EN VISSERIJ

////////////////////////////////////

Auteurs: Guy Lambrechts, Eva Van Buggenhout en Vincent Samborski

Colofon

Samenstelling

Departement Landbouw en Visserij

Verantwoordelijk uitgever

Jules Van Liefveringhe, secretaris-generaal Departement Landbouw en Visserij

Depotnummer

D/2018/3241/033

Lay-out

Vlaamse overheid

Voor meer informatie over het rapport kunt u contact opnemen met de auteur(s) van het rapport. Ons e-mailadres is als volgt samengesteld: VOORNAAM.NAAM@LV.VLAANDEREN.BE. Ons generiek adres is KENNIS@LV.VLAANDEREN.BE.

U vindt onze rapporten terug op:

WWW.VLAANDEREN.BE/LANDBOUW/STUDIES

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan mits de bron expliciet vermeld wordt:

Lambrechts G., Van Buggenhout E. & Samborski V. (2018) *Gevolgen van de brexit voor de Vlaamse landbouw en Visserij*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Graag vernemen we het als u naar dit rapport verwijst in een publicatie. Als u een exemplaar ervan opstuurt, nemen we het op in onze bibliotheek.

Wij doen ons best om alle informatie, webpagina's en downloadbare documenten voor iedereen maximaal toegankelijk te maken. Als u echter toch problemen ondervindt om bepaalde gegevens te raadplegen, willen wij u hier graag bij helpen. U kunt steeds contact met ons opnemen.

Deze publicatie werd door het Departement Landbouw en Visserij met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze publicatie. De gebruiker van deze publicatie ziet af van elke klacht tegen het Departement Landbouw en Visserij of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

In geen geval zal het Departement Landbouw en Visserij of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

INHOUD

Samenvatting.....	5
1 Inleiding.....	6
2 Gevolgen van de brexit.....	6
2.1 Gevolgen op korte termijn	6
2.2 Gevolgen op langere termijn	7
3 Impact op de Belgische handel.....	11
3.1 Belang van de industrie in de Belgische export naar het VK	12
3.2 Kwetsbaarheid van België als open economie	13
4 Belgische agrohandel met het Verenigd Koninkrijk.....	13
4.1 Aandeel België in de Britse agrohandel	14
4.2 Aandeel Verenigd Koninkrijk in de Belgische agrohandel	14
4.3 Belangrijkste Belgische agro-exportproducten voor het Verenigd Koninkrijk	15
4.3.1 Akkerbouwproducten	16
4.3.2 Dierlijke producten	18
4.3.3 Tuinbouwproducten	19
4.3.4 Visserij	22
4.3.5 Overige producten	23
4.3.6 Relatief belang van producten in de uitvoer	23
4.4 Invoer België vanuit het VK	25
5 Gevolgen voor de voedselvoorziening en het beleid van het VK.....	26
6 Overgangsperiode.....	30
7 Opportuniteiten blijven open?.....	30
8 Gevolgen voor het EU-beleid.....	32
Figuren.....	35
Tabellen.....	35
Bronnen.....	36

SAMENVATTING

Op 23 juni 2016 koos 52% van de Britten voor een uittreding uit de Europese Unie. Deze beslissing zal gevolgen hebben voor de Europese economieën. Het Britse pond daalde onmiddellijk in waarde van 1,30 euro naar 1,17 euro. Op korte termijn zullen de buitenlandse handel, de financiële markten en de grondstoffenmarkten hier impact van ondervinden. Op langere termijn is het afwachten op de uitkomst van de brexit-onderhandelingen tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk.

Voor België is het VK met 8% de vierde belangrijkste Europese exportmarkt na Duitsland, Frankrijk en Nederland. De voedingsindustrie is voor ons land in termen van uitvoer naar het VK de vijfde belangrijkste economische sector. Voor de voedingsproducten is de export naar het Verenigd Koninkrijk goed voor 10% van de totale uitvoer.

België exporteert voor 3,5 miljard euro aan agrarische producten naar het Verenigd Koninkrijk. Agrarische producten in de breedste zin van het woord zijn in de cijfers meegenomen en omvatten ook verwerkte producten, niet-voedingsproducten van agrarische oorsprong, agro-industriële producten (meststoffen, pesticiden, landbouwmachines), visserijproducten etc. 80% van de exportwaarde wordt gerealiseerd door verwerkte producten. Binnen de land- en tuinbouwsector valt op dat de zuivelsector, de aardappelsector, de (diepvries)groente-industrie en de vleessector een relatief groot belang hebben in de export. Bij de versproducten vallen de aardbeien op: een vierde van de exportwaarde van de aardbeien die binnen de EU uitgevoerd worden, wordt in het VK gerealiseerd.

Anderzijds blijven er voor de Vlaamse landbouw- en voedingssector wellicht nog kansen weggelegd aangezien het VK sterk afhankelijk is en blijft van de invoer van voedingsmiddelen.

De brexit heeft ook gevolgen voor het EU-beleid. Door het wegvallen van de bijdragen van het VK aan de Europese fondsen heerst onzekerheid over de herverdeling van de financiële middelen. Voorts verliest Vlaanderen een belangrijke partner in het beleid rond onderzoek en innovatie. De brexit zal ook gevolgen hebben voor politieke keuzes bij de toekomstige richting van het GLB en meer bepaald voor het landbouwbeleid na 2020.

1 INLEIDING

Op 23 juni 2016 verrasten de Britten de wereld door tijdens het brexit-referendum met een meerderheid van 52% voor de uittreding uit de Europese Unie te kiezen. Op 29 maart 2017 notifieerde het VK officieel de terugtrekking uit de EU aan de Voorzitter van de Europese Raad. Het activeerde zo artikel 50 van het Verdrag van de Europese Unie met betrekking tot de uittredingsprocedure. De reikwijdte van de uittreding voor de relaties tussen het Verenigd Koninkrijk en de andere Europese lidstaten is nog niet helemaal duidelijk. De toekomstige handelsrelaties tussen de EU en het VK zullen voorwerp uitmaken van onderhandelingen die pas gestart zijn op 22 juni 2017. Toch proberen we al een inschatting te maken van de mogelijke gevolgen van deze beslissing en van de algemene macro-economische impact en brengen we tegelijkertijd de Belgische handel met het VK in kaart. We besteden extra aandacht aan de agrohandel en handel in visserijproducten en bepalen enkele mogelijke kwetsbare deelsectoren in het licht van een brexit.

Begin december 2017 werd er na lange discussies een tussenakkoord bereikt tussen de EU en het VK waardoor het licht op groen gezet werd om de echte onderhandelingen over de toekomstige relaties tussen de EU en het VK te beginnen. Dit akkoord ging over de brexit-factuur, garanties voor de rechten van Europese burgers in het VK en het vermijden van een harde grens tussen Ierland en Noord-Ierland. In de praktijk zijn alle twistpunten overgeheveld naar de tweede fase. Belangrijk is wel dat er verder gepraat kan worden. Tegelijkertijd blijft het VK tot begin 2021 de Europese regelgeving overnemen en blijft het Europese invoertarieven heffen op de export uit derde landen. Het VK hoopt nog altijd een zeer gunstig handelsakkoord met de EU te kunnen afsluiten. Voor de EU blijft het moeilijk om het VK zomaar toegang te geven tot de interne markt met zo weinig mogelijk verplichtingen.

De Europese Raad stemde in met de opening van de tweede fase van de terugtrekkings-onderhandelingen krachtens artikel 50 VEU en legde ook richtsnoeren vast voor de onderhandelingen in een overgangsfase. De Europese Raad zal in maart 2018 verdere richtsnoeren uitvaardigen over het kader voor de toekomstige relatie. Zowel de Europese Commissie als het Europees Parlement ziet het kader voor de toekomstige relatie in de vorm van een politieke verklaring die aan de uittredingsovereenkomst zal worden gehecht.

2 GEVOLGEN VAN DE BREXIT

2.1 GEVOLGEN OP KORTE TERMIJN

De aankondiging van de brexit was nog niet koud of het Britse pond nam een duikvlucht van 1,30 euro naar 1,17 euro. Het pond had trouwens al in het begin van het jaar een neerwaartse beweging ingezet met het referendum in het vooruitzicht. Concreet betekent het dat de Britten meer moeten betalen voor eenzelfde hoeveelheid geïmporteerde goederen en zeker voor hun voeding (zie verder). De economische schade voor de EU-landen vertaalt zich dus in een daling van de export van producten naar het VK. Hoe groot die schade zal zijn is volledig afhankelijk van de evolutie van de wisselkoers. Op termijn zal de Bank of England vermoedelijk de mogelijkheid overwegen het pond te devalueren om de economie te stimuleren. Dat zou een verdere verzwakking betekenen van de concurrentiepositie van EU-lidstaten, zowel op de Britse markt als op andere markten.

Figuur 1: Evolutie van de wisselkoers van het Brits pond ten opzichte van de euro (1 £ = x€), januari 2016 - januari 2018

Bron: Europese Centrale Bank, 2018

De financiële markten kregen een klap na de uitslag van het referendum. De beurzen gingen diep in het rood. De toekomst hangt af van de onderhandelingen, maar tot dan zal de onzekerheid zeker spelen op de financiële markten.

Ook de grondstoffenmarkten zullen op korte termijn niet buiten schot blijven. De wereldhandel in bepaalde grondstoffen vindt in Londen plaats. Voor de Belgische economie is vooral de handel in cacao van belang (en ook in metalen). Met de brexit worden deze grondstoffen onderhevig aan wisselkoersvolatiliteit en de verdere depreciatie van het Britse pond. De depreciatie maakt de kostprijs in het Belgische productieproces voor producten op basis van cacao mogelijk wel lager maar een eventuele schaarste kan dit effect natuurlijk snel teniet doen.

2.2 GEVOLGEN OP LANGERE TERMIJN

Hoe groot de schade op lange termijn zal zijn is afhankelijk van de uitkomst van de heronderhandeling van het institutionele kader. Beide partijen willen natuurlijk hun economische belangen beschermen.

In juni 2017 zijn de onderhandelingen opgestart over de uittredingsprocedure op basis van artikel 50 van het Verdrag van Lissabon. Volgens dat artikel moet er twee jaar na het formeel starten van de uittredingsprocedure een nieuw akkoord bereikt worden. Maar deze periode kan via unanimiteit in de Europese raad ook verlengd worden. De start van de onderhandelingen verliep zeer moeizaam. De EU verwacht van het VK een aantal garanties over onder andere het lot van Europese burgers in het VK en een aantal financiële verbintenissen alvorens werkelijk te onderhandelen. Tot dan blijft het Verenigd Koninkrijk functioneren als een normale lidstaat. Er zijn verschillende onderhandelingsscenario's: de Noorse optie (VK als lid van de Europese Economische Ruimte), de Zwitserse optie (bilaterale sectorakkoorden), de Canadese optie (VK sluit bilateraal handelsverdrag af met de EU), de Turkse optie (douane-unie), de Oekraïense optie (met Associatieakkoord) en de status quo-optie (regels WTO). Elk

scenario zal een eigen bepaalde impact hebben. Het VK heeft ondertussen al laten verstaan geen voorstander te zijn van het Turkse of Noorse model. In het VK was er aanvankelijk ook geen enthousiasme over het Canadese model, maar sommige Britse politici durven nu al te dromen van een zogenaamd Canada-plus-plus-model.

De toekomstige handelsrelatie maakt voorwerp uit van onderhandelingen tussen de EU en het VK en er kunnen nieuwe en hogere invoertarieven vastgelegd worden voor bepaalde landbouwproducten. Europa kent immers relatief hoge tarieven voor bepaalde landbouwproducten. Als er geen (interim)akkoord wordt bereikt, valt de handel zelfs volledig terug op de Most Favoured Nation (MFN)-tarieven (het zogenaamde 'cliff edge-scenario') van de Wereldhandelsorganisatie (WTO).

Wanneer men zou terugvallen op WTO-regels zou dit de openheid van de Britse economie sterk beperken, want dat betekent dat het VK preferentiële toegang verliest tot al die landen waarmee de EU nu een vrijhandelsakkoord heeft. Zulke landen zouden ook een gunstigere toegang tot de EU-markt hebben dan het VK.

De MFN-tarieven voor landbouwproducten liggen vrij hoog op een gemiddelde van 14,5% (voor sommige zuivelproducten zelfs op 40%). De gemiddelde tarieven voor landbouwproducten staan in de tabel hieronder.

In de meeste scenario's die momenteel her en der bestudeerd worden, gaat men ervan uit dat een terugval op de WTO-regels een significante terugval in handel van agro-voeding zal teweegbrengen en dit in beide richtingen. De drie sectoren van de EU-27 die het meest beïnvloed zouden worden (op basis van het verhandelde volume) zijn verwerkte voedingsproducten, zuivel en vlees. (Bellora et al., 2017).

Ondanks het feit dat de MFN-tarieven van WTO over alle EU-landen heen gelijk zijn, zal de bescherming afhangen van handelspatronen van elk afzonderlijk land. Een hoog tarief op een product dat weinig verhandeld wordt voor de ene lidstaat zal een lagere impact hebben dan een lager tarief op een product dat in grote hoeveelheden verhandeld wordt.

Tabel 1: Theoretisch te betalen bemiddelde invoerrechten, in euro

Productcategorie	Belgische uitvoer naar VK, 2016, in euro	Gemiddelde MFN-invoerrechten van de EU	Theoretisch te betalen invoerrechten, in euro	gemiddelde
Dierlijke producten	267.374.882	15,0%		40.106.232
Zuivelproducten	210.186.230	33,5%		70.412.387
Fruut, groente en planten	763.526.428	10,3%		78.643.222
Koffie, thee en cacao	302.887.713	6,0%		18.173.263
Granen en bereidingen	484.929.140	12,4%		60.131.213
Oliezaden, vetten en dierlijke of plantaardige olie	139.413.467	6,0%		9.480.116
Suiker en suikerwerk	103.202.123	20,7%		21.362.839
Dranken en tabak	543.505.101	19,4%		105.439.990
Vis en visproducten	36.446.434	12,0%		4.373.572
TOTAAL				408.122.834

Bron: FOD Economie

De kosten en de gevolgen voor de handel in landbouwproducten tussen de EU en het VK kunnen hoog oplopen. De FOD Economie¹ heeft een ruwe raming gemaakt van de kosten van de invoerrechten op de handel met VK in geval van het “cliff edge”-scenario. Voor de Belgische goederenuitvoer naar het VK zou dit in 2015 1,6 miljard euro meer kosten t.o.v. de situatie vandaag, tegenover meerkosten van ongeveer 670 miljoen euro voor het VK. Specifiek voor landbouwproducten zou dit betekenen dat Belgische bedrijven in 2016 ongeveer 400 miljoen aan invoerrechten zouden moeten betalen voor landbouwproducten aan het VK (tegenover ongeveer 150 miljoen in de omgekeerde richting).

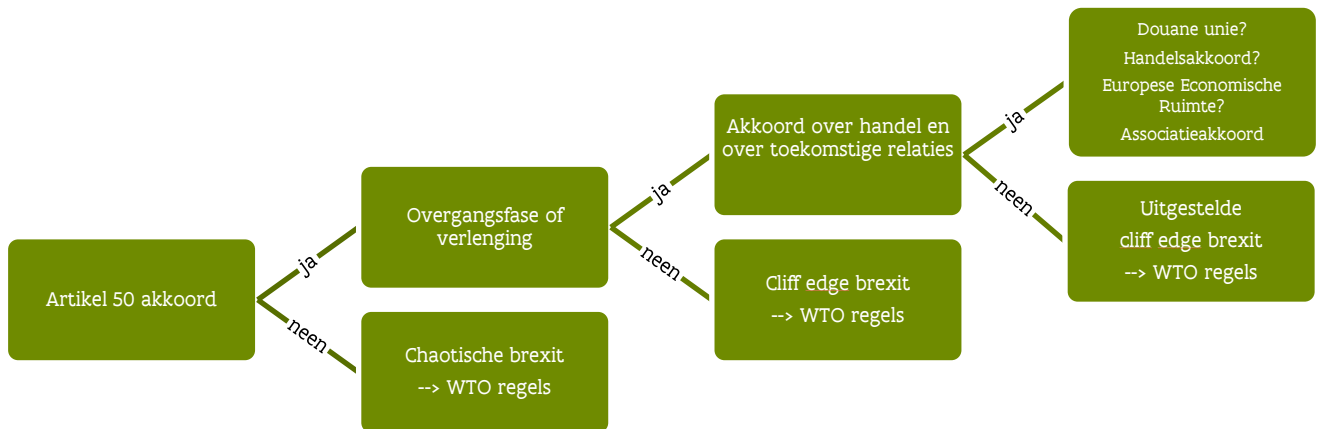
Handelsbelemmeringen kunnen verder ook bestaan uit **verschillen in wetgeving** (dus technische en niet-tarifaire belemmeringen) tussen beide handelspartners. Als het VK via een aanpassing van zijn nationale wetgeving zou afwijken van de Europese regels en normen, kan dat op producttechnisch vlak gevolgen hebben voor de vereisten voor voedselveiligheid en traceerbaarheid, de specifieke eisen betreffende gewasbescherming en de fytosanitaire vereisten. Vaak leidt dit tot lange processen van erkenning van elkaars systeem. In de troonrede van juni 2017 werd aangekondigd dat het VK in de komende legislatuur een “Agriculture Bill” zou willen goedkeuren. Dat kan betekenen dat de Britse handelsnormen wel eens snel zouden kunnen divergeren met de Europese en dus bijkomende barrières opgoeien.

Men mag niet vergeten dat wanneer de EU zal onderhandelen over een vrijhandelsovereenkomst met het VK, dit moet gebeuren krachtens artikel 218 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Dat vereist een ander mandaat voor de onderhandelingen dan in het kader van artikel 50 van het Verdrag en, ervan uitgaande dat het een alomvattende en ambitieuze overeenkomst is, zou dit de goedkeuring van de nationale parlementen en van de Europese Raad en het Europees Parlement vereisen. Dat alles kost tijd. Gedurende deze periode is een soort overgangs- of overgangsregeling van cruciaal belang voor EU-exporteurs naar de Britse markt.

¹ De productgroepen die in de simulatie worden gebruikt zijn die van de zogenaamde MTN-classificatie (“Multilateral Trade Negotiations (MTN) categories”), een indeling die de WTO gebruikt in de onderhandelingen (“Multilateral Trade Negotiations (MTN) categories were first defined in the Tokyo Round and adapted for the Harmonized System in the Uruguay Round.”). Deze categorieën wijken soms nogal af van de indeling volgens de gecombineerde nomenclatuur van goederen. De handelsgegevens zijn afkomstig van de Nationale Bank van België. Door de simulatieberekening zoals hierboven beschreven, is het mogelijk dat de uitvoergegevens niet volledig overeenkomen met de uitvoergegevens in de rest van dit document, gebaseerd op COMEXT met gecombineerde nomenclatuur van goederen.

De verschillende scenario's kunnen als volgt worden samengevat:

Figuur 2: Brexit scenario's

Afgezien van eventuele invoerrechten opgelegd door het VK zou het VK een minder attractieve markt kunnen worden voor Europese invoerders omdat ze de preferentiële handelstransfers die ze nu ontvangen kunnen mislopen. Dat is het verschil tussen de prijs betaald door de Britse consumenten voor EU-goederen achter de EU tarievenmuur en de prijs die exporteurs zouden krijgen, als ze zouden verkopen tegen de wereldmarktprijs. Door de opeenvolgende aanpassingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is de afstand tussen wereld- en EU-marktprijs de laatste decennia voor heel wat producten echter minder groot geworden.

Douanekosten zouden bijkomend kosten vormen voor operatoren zowel voor invoer als uitvoer in of uit het VK. Deze kosten kunnen nog verhoogd worden voor bepaalde landbouwproducten door bijkomende grenscontroles om na te gaan of de producten in overeenstemming zijn met de oorsprongsregels, voedselveiligheidsnormen, of normen inzake plant- en diergezondheid. In elk geval zullen de administratieve lasten alleen maar toenemen. Het zal aan beide zijden van het kanaal aanpassen zijn voor de douane-administraties en andere bevoegde instanties om de grensformaliteiten en –controles in goede banen te leiden. Mogelijk ontstaat er ook enige congestie bij de grote havens van binnenkomst en vertrek vanwege de extra tijd die nodig is voor deze controles, wat potentieel wat chaos zou kunnen veroorzaken voor de handel in goederen, waaronder agrovoedingsproducten. In afwezigheid van een akkoord over transportdiensten zullen de vervoerders ook tegen bijkomende kosten aankijken als zij in andere landen erkend moeten worden.

Aan beide kanten van het Kanaal zou er een bereidheid bestaan om een overgangperiode in te lassen zonder echter al uitspraken te doen over de draagwijdte hiervan.

De brexit zal ook een impact hebben op de rassenlijsten. Engelse rassen die enkel op de Engelse rassenlijst staan, worden uit de Europese rassenlijst geschrapt (begin 2019). Er bestaat een verkorte procedure om rassen uit de Engelse rassenlijst over te nemen op de Europese rassenlijst, maar deze procedure werd nog nooit toegepast.

Aangezien de EU-28 een douane-unie heeft met Turkije zal het VK ook uit deze douane-unie vallen, wat betekent dat de handel tussen het VK en Turkije ook beïnvloed zal worden in de vorm van mogelijke hogere invoertarieven en niet-tarifaire handelsbelemmeringen.

3 IMPACT OP DE BELGISCHE HANDEL

Welke impact hebben bovenstaande beschreven gevolgen nu op de totale Belgische handel? België heeft in 2016 een positieve handelsbalans met het VK van 14,5 miljard euro. Er werd becijferd dat het gecumuleerde effect van het vertrek van het VK uit de EU de Belgische economie tegen eind 2017 een half procent van het bbp kan kosten, ofwel zo'n 2,1 miljard euro. Dat is meer dan het EU-gemiddelde van 0,3%. In die 0,5% zit o.a. het verlies aan export, dat zo'n 0,16% van het bbp zal kosten tegen eind 2017 (ING, 2016). Tegen 2030 spreekt de Studiedienst van de Vlaamse Regering over een totale kostprijs van 2,5% van het bbp (Vilt, 2016).

Een studie van de KU Leuven stelt vast dat de impact van de brexit op België via verschillende kanalen zal verlopen: de omvang van handel, de samenstelling en sectorale specialisatie in de handel, wisselkoers, financiële markten en grondstoffen (Van Hove, 2016).

Een andere Leuvense studie (Vives, 2017) brengt ook onrechtstreekse verliezen in rekening. Het economische verlies is volgens deze onderzoekers verlies van toegevoegde waarde. Voor de inschatting van het verlies gebruikt Vives niet het verlies van exportwaarde omdat in de exportwaarde ook de waarde van eventueel ingevoerde grondstoffen vervat zit. De maatstaf die de onderzoekers nemen is de waarde die in Vlaanderen gecreëerd of toegevoegd wordt. Ook onrechtstreekse export wordt in rekening gebracht (Belgische grondstoffen die in een andere lidstaat verwerkt worden tot een ander product en dan naar het VK geëxporteerd worden). Zo vinden zij dat voor België in zijn geheel, ongeveer 20% van de totale brexit-impact via de onrechtstreekse kanalen gebeurt, d.w.z. 20% van de Belgische verliezen komen van de handel met het VK die ons land via derde landen voert. Volgens deze methode verliest de totale Vlaamse economie bij een harde brexit 28.000 jobs en 6,3 miljard euro toegevoegde waarde, waarvan 3.160 jobs en 561 miljoen euro in de voedselsector. Het in rekening brengen van al deze effecten maakt dat de brexit-factuur voor het Europese vasteland volgens Vives wel eens veel hoger zou kunnen oplopen dan aanvankelijk gedacht.

Tabel 2 Zwaarst getroffen sectoren in elk gewest bij een harde brexit

		Vlaanderen	Wallonië	Brussel
Jobs	1	Voeding	Voeding	Administratief en ondersteuning
	2	Textiel	Administratief en ondersteuning	Rechts- en boekhoudkundig advies
	3	Administratief en ondersteuning	Detailhandel	Detailhandel
Toegevoegde waarde	1	Chemie	Farma	Financiële diensten
	2	Voeding	Voeding	Rechts- en boekhoudkundig advies
	3	Rechts- en boekhoudkundig advies	Rechts- en boekhoudkundig advies	Groothandel

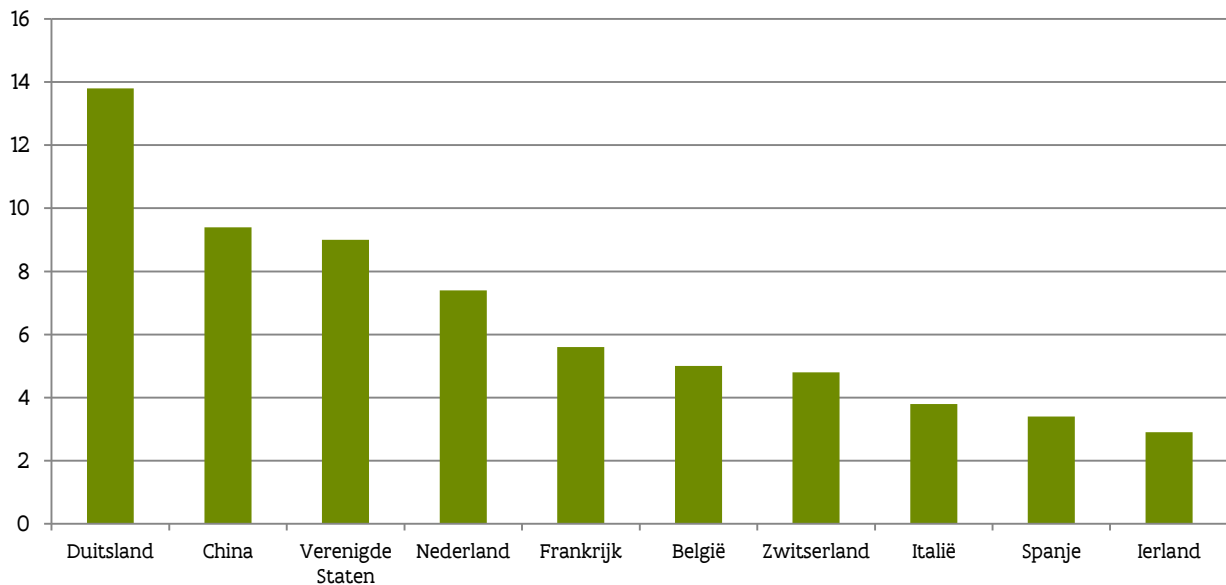
Bron: Vives, 2017

Een belangrijk aspect dat in geen enkele studie becijferd kan worden, is het mogelijke verdringingseffect met negatieve prijsdruk tot gevolg als producten niet meer of veel moeilijker naar het VK kunnen gaan en dus op de Europese markt geabsorbeerd moeten worden of naar nieuwe bestemmingen buiten de EU gebracht moeten worden.

Figuur 3 toont de top 10 van de Britse importpartners (2016) op basis van het aandeel (%) in de Britse import. België was in 2016 goed voor ongeveer 5% van de totale Britse import. Een andere manier om de afhankelijkheid voor te stellen wat betreft handel is het aandeel van de Britse markt in de totale

goederenexport van een EU-lidstaat. Voor België ligt dit aandeel op ongeveer 9%. Het VK is daarmee de vierde belangrijkste exportmarkt voor België (na Duitsland, Frankrijk en Nederland). Door de intensieve aanwezigheid en sterke prestaties van Belgische exporteurs op de Britse markt, zijn de gevolgen van de brexit voor België relatief groter dan voor andere Europese landen.

Figuur 3: Top 10 Britse importpartners op basis van het aandeel (%) in de Britse import, 2016

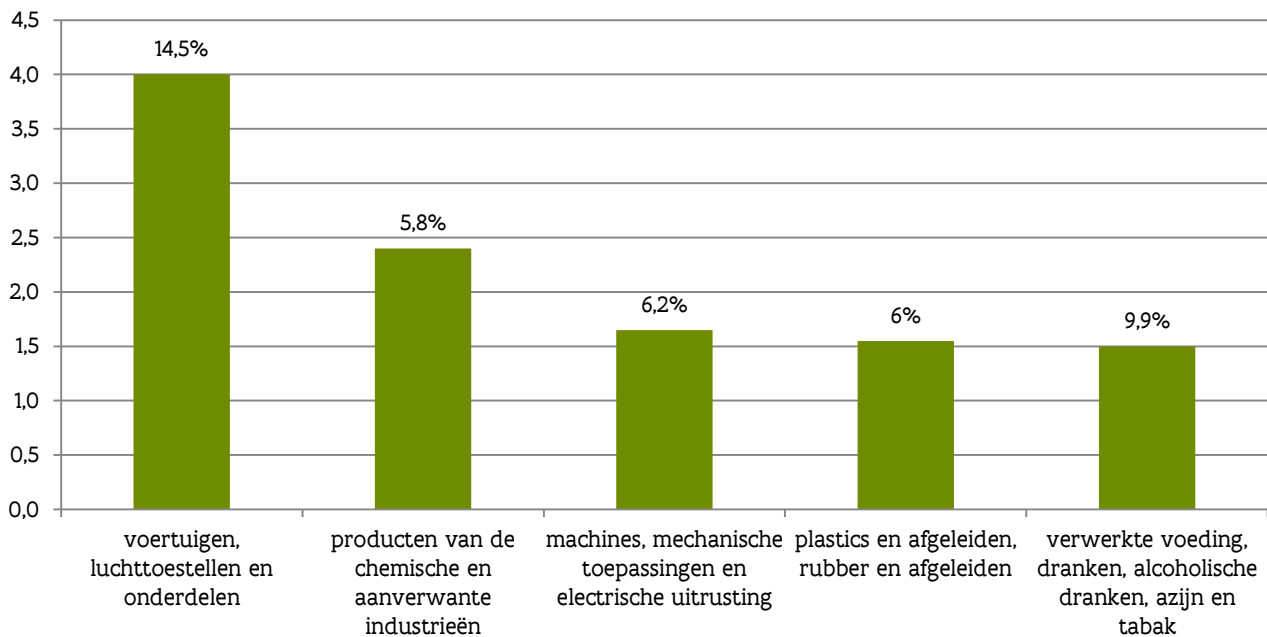

Bron: International Trade Centre Database, 2017

3.1 BELANG VAN DE INDUSTRIE IN DE BELGISCHE EXPORT NAAR HET VK

In de totale Belgische export naar het VK scoren vooral auto's en farmaceutische producten en zij zullen dus een grote impact ondervinden. De voedingsindustrie is met een exportwaarde van 1,5 miljard euro de vijfde belangrijkste economische sector wat de export naar het Verenigd Koninkrijk betreft. Als we het aandeel binnen de sector bekijken, valt het op dat de export van voedingsproducten naar het VK een aandeel van net geen 10% heeft ten opzichte van de totale export van voedingsproducten. De exportbelangen van België in het VK zijn dus relatief groot voor deze bedrijfstak.

Figuur 4: Export van Belgische producten naar het Verenigd Koninkrijk (nationaal concept), miljard euro en aandeel in totale Belgische export, 2015

Bron: Nationale Bank van België, ING, 2016

3.2 KWETSBAARHEID VAN BELGIË ALS OPEN ECONOMIE

Als de EU overgaat tot verschillende handelsbelemmeringen tegenover het VK, zal België zeer kwetsbaar zijn. Ons land moet daarom in de onderhandelingen de nationale belangen kunnen garanderen. Die belangen zullen gedeeltelijk afwijken van die van grotere economieën zoals Duitsland. Wanneer sommige lidstaten zwaarder getroffen worden door de brexit, spreekt men in economische termen van een asymmetrische schok. Om deze schok op te vangen is er in de Europese monetaire unie geen aanpassing van de wisselkoers mogelijk, dus zijn er aanpassingen in de reële economie nodig om de Belgische concurrentiekracht op peil te houden. Dat heeft mogelijk grote gevolgen voor de arbeidsmarkt en de specialisatie van de Belgische economie (wanneer het competitieve voordeel in eerder traditionele sectoren zal verdwijnen). Lidstaten zoals België zullen moeten pleiten voor begeleidende maatregelen om de concurrentiekracht te versterken of de export te heroriënteren.

4 BELGISCHE AGROHANDEL MET HET VERENIGD KONINKRIJK

Het Verenigd Koninkrijk importeerde in 2016 voor 39 miljard euro aan agrarische producten uit de EU en voerde voor 17 miljard euro uit naar de landen van de EU. De handelsbalans van het VK vertoont aldus een handelstekort met de EU van 22 miljard euro. De agrarische producten in de breedste zin van het woord zijn in de cijfers meegenomen en omvatten ook verwerkte producten, niet-voedingsproducten van agrarische oorsprong, agro-industriële producten (meststoffen, pesticiden, landbouwmachines), visserijproducten etc. Het VK heeft een lage zelfvoorzieningsgraad voor voedsel (62%) en is sterk afhankelijk van invoer vanuit het vasteland.

4.1 AANDEEL BELGIË IN DE BRITSE AGROHANDEL

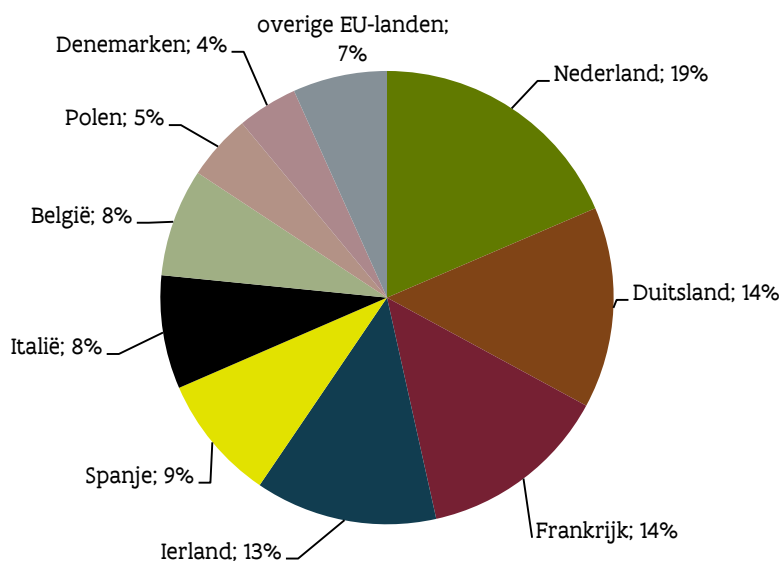
België had in 2016 een aandeel van 7,7% in de totale Britse importwaarde van agrarische producten uit de Europese lidstaten. Het aandeel van België in de totale Britse agro-export naar de Europese Unie bedroeg 4,9%. Wat betreft de export naar het VK positioneert België zich op de 7de plaats. Nederland (18%), Frankrijk (15%), Duitsland (14%), Ierland (14%), Italië (8%) en Spanje (8%) gaan ons nog voor.

Tabel 3: Belgisch aandeel in de totale Britse in- en uitvoer met de EU-28 van agrarische producten, per productgroep, 2016

	aandeel BE in de totale Britse invoer uit de EU-28	aandeel BE in de totale Britse uitvoer naar de EU-28
akkerbouwproducten	12,8%	5,5%
dierlijke producten	4,9%	5,9%
tuinbouwproducten	6,3%	3,3%
agro-industriële producten	11,9%	6,1%
andere producten	5,5%	3,7%
Totaal agrarische producten	7,7%	4,9%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Figuur 5: Aandeel van EU-landen in de Britse invoer van agrarische producten, 2016

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.2 AANDEEL VERENIGD KONINKRIJK IN DE BELGISCHE AGROHANDEL

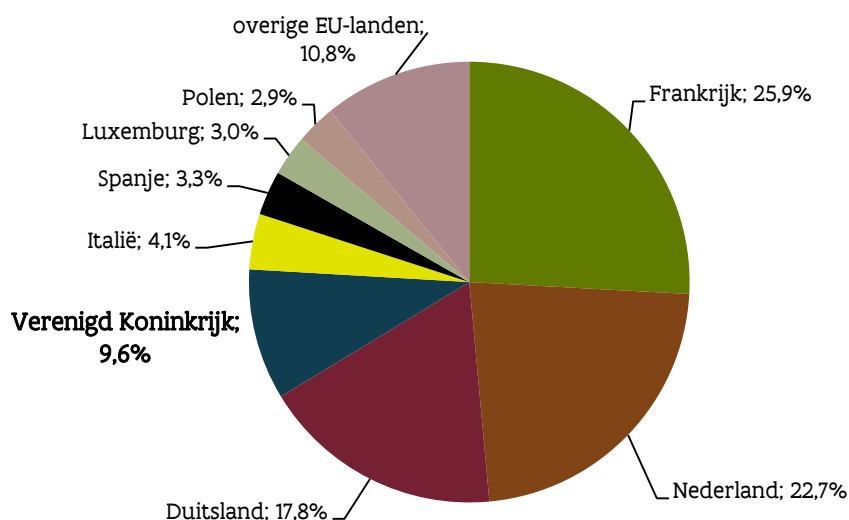
Vanuit het standpunt van België bekeken is het VK onze 4de grootste afzetmarkt van agrarische producten in de EU. Het Verenigd Koninkrijk heeft een aandeel van bijna 10% in de Belgische uitvoerwaarde voor alle agrarische producten naar de EU. Enkel naar Nederland, Frankrijk en Duitsland voeren wij nog meer uit. Net geen 4% van de Belgische invoer van agrarische producten komt uit het VK. Bij agro-industriële producten (137 miljoen euro) is het Britse aandeel in de totale invoerwaarde met 7,2% duidelijk hoger. Hiermee is het VK de 5^e grootste invoerder van agro-industriële producten uit België. Het gaat vooral om bestrijdingsmiddelen (70 miljoen euro) en landbouwmachines (63 miljoen euro).

Tabel 4: Brits aandeel in de totale Belgische in- en uitvoer met de EU-28 van agrarische producten, per productgroep, 2016

	aandeel VK in de Belgische export van de EU-28	aandeel VK in de Belgische import vanuit de EU-28
akkerbouwproducten	10,0%	3,2%
dierlijke producten	8,3%	5,0%
tuinbouwproducten	10,7%	1,1%
agro-industriële producten	8,9%	7,2%
andere producten	9,7%	4,8%
Totaal agrarische producten	9,6%	3,9%

Bron: Eurostat (Comext)

Figuur 6: Aandeel van elke EU-lidstaat in de Belgische uitvoer van agrarische producten, 2016

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.3 BELANGRIJKSTE BELGISCHE AGRO-EXPORTPRODUCTEN VOOR HET VERENIGD KONINKRIJK

Van alle Belgische agrarische producten die uitgevoerd worden naar het VK, heeft 37% van de exportwaarde betrekking op akkerbouwproducten, 17% op dierlijke producten, 20% op tuinbouwproducten, 16% op overige producten inclusief dranken en 9% op agro-industriële producten. Bijna 80% van de exportwaarde heeft betrekking op verwerkte producten. De belangrijkste uitgevoerde versproducten uit de land- en tuinbouw zijn varkens- en kippenvlees, aardbeien en peren. Maar ook de leveringen van groenten en aardappelen aan de verwerkende industrie mogen niet uit het oog verloren worden. De export van agrarische producten naar het VK kende in 2016 een afname van 0,7%.

Tabel 5: De belangrijkste Belgische agrarische exportproducten naar het VK, in aflopende volgorde van exportwaarde, 2015-2016

(in miljoen euro)	exportwaarde BE > VK (> 100 miljoen euro), 2015	aandeel in de totale Belgische agrarische export naar VK, 2015	exportwaarde BE > VK (> 100 miljoen euro), 2016	aandeel in de totale Belgische agrarische export naar VK, 2016
graanproducten	411	11,7%	418	11,9%
waarvan banketbakkerij	239	6,8%	241	6,9%
dranken	396	11,2%	289	8,3%
water en frisdranken	256	7,3%	195	5,6%
zuivelproducten	296	8,4%	272	7,8%
afgeleide producten	296	8,4%	310	8,9%
waarvan bereidingen van cacao	260	7,4%	271	7,7%
agro-industriële producten	285	8,1%	300	8,6%
bestrijdingsmiddelen	103	2,9%	126	3,6%
meststoffen	101	2,9%	90	2,6%
verwerkt fruit inclusief fruitsappen	257	7,3%	260	7,4%
waarvan fruitsappen	206	5,8%	214	6,1%
aardappelen	232	6,6%	262	7,5%
waarvan diepgevroren aardappelen en aardappelproducten	229	6,5%	255	7,3%
verwerkte groenten	192	5,5%	198	5,7%
waarvan diepvriesgroenten	169	4,8%	175	5,0%
vers vlees	181	5,1%	190	5,4%
kippenvlees	92	2,6%	108	3,1%
varkensvlees	66	1,9%	64	1,8%
veevoeders	108	3,1%	99	2,8%
vers fruit	108	3,1%	107	3,1%
aardbeien	36	1,0%	36	1,0%
zuidvruchten	32	0,9%	29	0,8%
peren	27	0,8%	29	0,8%
suikerhoudende producten			102	
GECUMULEERDE EXPORTWAARDEN	2.762	78%	2.705	77,0%
TOTAAL AGRARISCHE EXPORT	3.524	100%	3.498	100%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.3.1 Akkerbouwproducten

De belangrijkste uitvoerwaarden bij de akkerbouwproducten zijn graanproducten (418 miljoen euro), afgeleide producten (310 miljoen euro) en aardappelen (262 miljoen euro).

Als we dieper op productniveau kijken, merken we op dat chocolades en pralines (271 miljoen euro), banketbakkerijproducten zoals koeken en gebakjes (241 miljoen euro) en diepgevroren aardappelen en aardappelproducten (255 miljoen euro) 60% van de exportwaarde van de groep akkerbouwproducten uitmaken. De rijst die vanuit ons land naar het VK gaat, is doorvoer.

Tabel 6: Uitvoer van graanproducten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Graanproducten	414	10,0%
- Banketbakkerswerk	241	13,9%
- Meelpreparaten	69	11,2%
- Deegwaren	33	13,0%
Bijproducten graan	14	13,0%
- Afval voedingsnijverheid	13	18,3%
Granen in korrel	29	6,1%
- Rijst	27	12,5%
VK > BE		
Graanproducten	89	4,0%
- Banketbakkerswerk	32	4,0%
- Gepofte granen	27	19,0%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

We zijn de grootste exporteur voor **aardappel**producten en ook naar het VK vertrekt er heel wat van dit product. We zien zelf een sterke stijging van de export in waarde en volume in 2016. Het zijn vooral aardappelbereidingen die naar het VK gaan (254 miljoen euro of 14,7%). Consumptieaardappelen vinden in mindere mate hun weg over het Kanaal.

Tabel 7: Uitvoer van aardappelen, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Aardappelen	261	13,6%
- Aardappelbereidingen	254	14,7%
- Consumptieaardappelen	6	3,8%
VK > BE		
Aardappelen	16	2,8%
- Aardappelbereidingen	7	3,8%
- Consumptieaardappelen	10	2,8%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.3.2 Dierlijke producten

Wat betreft dierlijke producten voert het VK voornamelijk zuivelproducten (272 miljoen euro) in uit België. Die maken samen met het vers vlees (190 miljoen euro) 78% uit van de totale exportwaarde van dierlijke producten naar het VK.

De export van zuivel naar het VK bedraagt 8,4% van de Belgische export van zuivelproducten. Hiermee is het VK de 5de exportmarkt voor de Belgische zuivelindustrie. Met bijna 40% van de uitvoerwaarde zijn kazen het belangrijkste Belgische exportproduct naar het VK. Het betreft hier voornamelijk smeltkaas en mozzarella. Het aandeel van het VK in de export is hoog voor smeltkaas (33,2%) en melkdranken waarbij we de recentste jaren net boven 30% uitkomen.

Als er geen specifiek vrijhandelsakkoord afgesloten zou worden tussen het VK en de EU, en men terugvalt op de WTO verplichtingen, zou dat sterk ten nadele zijn van de Europese zuivelindustrie en zou dit kunnen leiden tot invoertarieven van in totaal 112 miljoen EUR. Momenteel geldt een gemiddeld invoertarief van ruim 40 % voor melk en zuivelproducten geïmporteerd vanuit derde landen.

Tabel 8: Uitvoer van zuivelproducten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Zuivelproducten	272	8,5%
- Zuivelbereidingen	89	14,4%
- Smeltkaas	53	33,2%
- Kaas	42	6,7%
- Melkdranken	29	30,1%
- Kondensmelk	24	15,6%
- Boter en melkvet	17	3,2%
VK > BE		
Zuivelproducten	122	4,0%
- Volle melkpoeder	51	50,0%
- Boter en melkvet	47	11,0%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

De grootste exportproducten binnen de categorie van het **vers vlees** zijn het vers en bevroren kippenvlees (108 miljoen euro of 15,9%) en varkensvlees (64 miljoen euro of 5,4%). Voor beide is het VK de 3de exportmarkt. Vooral de recentste jaren doen deze producten het steeds beter op de Britse markt. In 2016 zien we een opvallende stijging van de export van kippenvlees. Uitgedrukt in volume kwam er zelfs ongeveer 10.000 ton bij. De depreciatie van het pond maakt de export van varkens momenteel duurder. Het aandeel van het VK in de totale Belgische exportwaarde van vers varkensvlees naar de EU-28 bedraagt 6%. Natuurlijk hebben niet alleen wisselkoersen een effect op de prijs maar ook vraag en aanbod, economische en politieke onzekerheid en het consumentengedrag spelen een rol.

De Belgische export van rund- en kalfsvlees naar het VK is onbeduidend. Wel staat Ierland in voor een grote export naar het VK (180.00 ton). Na de brexit kan mogelijks een deel van dit Iers rundsvlees geheroriënteerd worden naar het Europese vasteland. Ook voor vleesbereidingen is het VK de 3de afzetmarkt. In 2016 kwam dit overeen met een exportwaarde van 67 miljoen euro of 10% van de totale Belgische export.

Tabel 9: Uitvoer van vlees en vleeswaren, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Vers vlees	189	6,3%
- Kippenvlees	108	15,9%
- Varkensvlees	64	5,4%
Vleesbereidingen	67	10,0%
- Ander vlees en slachtafval	30	13,9%
- Varkens	18	13,8%
- Gevogelte	16	6,7%
VK > BE		
vers vlees	75	6,4%
Schapen en geiten	45	26,0%
Kalveren en runderen	16	6,8%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Bij de eieren worden niet zozeer eieren uitgevoerd naar het VK, maar voornamelijk eiprodukten. De waarde van de uitvoer is relatief beperkt, maar het VK staat wel in voor bijna een kwart van de uitvoer.

Tabel 10: Uitvoer van eieren en eiprodukten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Eieren	11	6%
- Eiprodukten	9	23%
VK > BE		
Eieren	-	-

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.3.3 Tuinbouwproducten

Het aantal soorten tuinbouwproducten dat wezenlijk bijdraagt aan de exportwaarde van deze productgroep is niet zo verscheiden als bij de akkerbouwproducten. De fruitsappen (214 miljoen euro) en diepvriesgroenten (175 miljoen euro) steken met kop en schouders boven alle andere producten uit en vertegenwoordigen samen 57% van de uitvoerwaarde van tuinbouwproducten naar het Verenigd Koninkrijk

In 2016 was het VK goed voor 5% (106 miljoen euro) van de totale export (1,99 miljard euro) van Belgisch **vers fruit**. In waarde zijn aardbeien het voornaamste exportproduct (36 miljoen euro of 23,9% van de totale uitvoer), gevolgd door peren (29 miljoen euro of 13,3%) en appels (8 miljoen euro of 6,7%). Het "overige fruit" dat vanuit België naar het VK geëxporteerd wordt, betreft zuiderse vruchten (= doorvoer van bananen, goed voor 29 miljoen euro). Het VK is de 4^e belangrijkste exportmarkt voor Belgisch fruit. Het VK wordt steeds belangrijker met een stijgend aandeel voor aardbeien, appels en peren.

Tabel 11: Uitvoer van vers fruit, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel int totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Vers fruit	106	5,3%
- Aardbeien	36	23,9%
- Zuidvruchten	29	2,2%
- Peren	29	13,3%
- Appelen	8	6,7%
VK > BE		
Vers fruit	5	0,2 %
- Zuidvruchten	4	0,3%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

In de sector **verwerkt fruit** zijn de fruitsappen ons sterkste exportproduct binnen de categorie van het verwerkt fruit. De exportwaarde van fruitsap naar het VK bleef stabiel in 2016, maar we zien wel een groter exportvolume richting het VK vertrekken. In 2016 vertegenwoordigde het VK 24% van de globale export van fruitsappen. Dit is voor een groot deel toe te wijzen aan doorvoer van sappen en concentraten die via Belgische havens in de EU toekomen.

Tabel 12: Uitvoer van verwerkt fruit, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Verwerkt fruit	259	17,8%
- Fruitsappen	214	24,2%
- Geconserveerde vruchten	19	14,5%
VK > BE		
Verwerkt fruit	14	1,0%
- Bevroren vruchten	6	3,4%
- Fruitsappen	4	0,5%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

In 2016 was het VK goed voor 6,5% (53 miljoen euro) van de totale export (821 miljoen euro) van Belgische **verse groenten**. Tomaten zijn het voornaamste exportproduct (14 miljoen euro of 5,2% van totale export van tomaten), gevolgd door paddenstoelen (10 miljoen euro of 18,3% van totale export) en bonen (9,7 miljoen euro of 52,7% van totale export). Voor verse groenten is het VK de 4^e exportmarkt. Opvallend hierbij is het stijgende aandeel van het VK in onze Belgische export van verse bonen. Dit aandeel stijgt jaar na jaar en komt in 2016 zelfs uit op 53%.

Tabel 13: Uitvoer van verse groenten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Verse groenten	53	6,5 %
- Tomaten	14	5,2%
- Paddenstoelen en truffels	10	18,3%
- Bonen	9,7	52,7%
- Prei	5	9,8%
- Paprika	4,7	7,4%
VK > BE		
Verse groenten	2	0,2 %

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Voor de sector van de **verwerkte groenten** zijn het vooral de diepvriesgroenten die in trek zijn in het VK. We zien een stijgende exporttrend, niet alleen voor de bevroren groenten maar voor de gehele categorie verwerkte groenten. In 2016 was het VK goed voor 14,6% van de totale export (174 miljoen euro) van Belgische diepvriesgroenten. Voor diepvriesgroenten is het VK de 3^e afzetmarkt.

Tabel 14: Uitvoer van verwerkte groenten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Verwerkte groenten	197	12%
- Diepvriesgroenten	174	14,6%
VK > BE		
Verwerkte groenten	16	1,6%
- Diepvriesgroenten	9	2,5%
- Andere groentebereidingen	4	1,9%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Het VK heeft een belangrijke tuincultuur en voor het totaal van de **sierteelproducten** was het VK in 2016 goed voor 11% (58 miljoen euro) van de totale Belgische export van sierteelproducten (547 miljoen euro). De perk- en balkonplanten zijn daarin het belangrijkste product.

Tabel 15: Uitvoer van sierteeltproducten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Sierteelt	58	10,5%
- Perk en balkonplanten	17	25,6%
- Kamerplanten	11	12,0%
- Boomkwekerij	11	10,0%
- Snijbloemen	9,8	12,0%
- Azalea en rododendron	3	9,0%
VK > BE		
	1	0,2%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.3.4 Visserij

Maar liefst 69% van de export van visserijproducten van het VK gaat naar de 10 belangrijkste EU-27-landen. Dit staat voor een waarde van 1,34 miljard euro. Belangrijkste producten zijn zalm, langoustine, sint-jakobsschelpen en krab. Ter vergelijking: 33% van de Britse import komt van de 10 belangrijkste EU-27-partners. Frankrijk is de belangrijkste exportmarkt voor het VK, gevolgd door Spanje.

De handelstromen op het vlak van visproducten tonen een negatieve netto handelsbalans voor België. Voor het VK is BE de 7de EU markt. De waarde van de Belgische uitvoer van vis en schaal- en weekdieren naar het VK bedroeg in 2016 34 miljoen euro. In de omgekeerde richting werd voor 54 miljoen uitgevoerd vanuit het VK naar België.

Tabel 16: Uitvoer van visserijproducten, miljoen euro, 2016

	Uitvoerwaarde	Aandeel in totale uitvoer van dat product
BE > VK		
Vis	10	2,1%
Schaal- en weekdieren	24	4,7%
VK > BE		
Vis	36	3,4%
Schaal- en weekdieren	18	2,1%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

Volgens interne analyses zou België in verhouding het zwaarst getroffen worden door de brexit met een afhankelijkheid van meer dan 50% van de Britse wateren wanneer men kijkt naar de waarde van de aanlandingen. In absolute cijfers wordt vooral Frankrijk getroffen met een geschatte waarde van 17 miljoen euro uit Britse wateren. Gevolgd door Denemarken met 122 miljoen euro, Nederland met euro, miljoen, Ierland met 89 miljoen euro, en ten slotte België met 39 miljoen euro. Als we naar de effectieve quota kijken voor 2016 (na ruil) zou 51% van de Belgische aanlandingen uit Britse wateren komen. Dat is 54% van de waarde en bedraagt ongeveer 50 miljoen euro (hier zijn ook soorten inbegrepen, waarvoor

geen quotum werd vastgesteld), waarvan 25% afkomstig is uit de Noordzee en 75% uit de Noordwestelijke wateren. De toegang tot de Britse wateren is vooral in de eerste helft van het jaar belangrijk. Maar liefst 63% van de 50 miljoen euro wordt dan gerealiseerd.

Omdat de Vlaamse visserijsector al vrij klein is, kan dit worst-case scenario een zeer ingrijpende impact hebben omdat het zogenaamde “minimum vitale” overschreden wordt en ook allerhande afhankelijke nevensectoren (toeleveringsbedrijven, maar ook verder in de keten) economisch niet meer leefbaar worden.

4.3.5 Overige producten

Bij de overige producten merken we dat de Britten vooral dranken importeren uit ons land, goed voor de helft van de Belgische exportwaarde binnen deze productgroep. Dit betreft vooral frisdranken (195 miljoen euro). De uitvoerwaarde voor alcoholische dranken (exclusief bier en wijn) daalt ten opzichte van 2015 (41 miljoen euro). Daarnaast vormen veevoerders (99 miljoen euro) een belangrijke categorie in de groep overige producten, naast grondstoffen voor de voedselindustrie (71 miljoen euro).

4.3.6 Relatief belang van producten in de uitvoer

In tabel 17 wordt het relatieve belang van het VK per product bekeken in de totale uitvoer voor dat product door België naar de EU-landen. Dat geeft ons meer inzicht in de meest kwetsbare productgroepen. Op kop staan de bonen (18 miljoen euro). Meer dan de helft van de bonen die naar de EU-28 uitgevoerd worden, zijn bestemd voor het VK. Daarna volgen meel en graanafval, smeltkaas en diverse soorten dranken. De aandelen zijn dan wel belangrijk en hoog, de exportwaarde is vaak gering zoals bij bonen.

In valuta uitgedrukt zijn non-alcoholische dranken (water, limonade, fruitsappen) en zuivelproducten (smeltkaas, melkdranken) het belangrijkste. Niet alleen gaat het om de hoge aandelen, maar ook om grote exportwaarden binnen de totale Europese uitvoer voor die producten. Ook niet onbelangrijk: een vierde van de exportwaarde van alle aardbeien die België uitvoert binnen Europa, komt in het VK terecht.

Tabel 17: Aandeel van het VK in de totale Belgische exportwaarde naar de EU-28, per product en categorie, 2016

	exportwaarde BE > EU (in miljoen euro)	aandeel VK in de totale exportwaarde BE > EU
bonen	18	54,4%
meel en afval	12	50,0%
smeltkaas	159	33,4%
andere gegiste dranken	39	32,1%
melkdranken	91	31,6%
water en limonades	688	28,3%
gist	78	27,2%
perk- en balkonplanten	67	26,9%
aardbeien	139	25,7%
meel en bereidingen	99	24,5%
eiproducten	39	24,0%
fruitsappen	878	24,4%
slacht- en gebruiksdieren: paarden	10	19,9%
aardappelbereidingen	1.342	19,0%
diepvriesgroenten	1.029	17,0%
afgeleide producten van cacao	2.193	12,4%

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat (Comext)

4.4 INVOER BELGIË VANUIT HET VK

We geven ook een beknopt overzicht van de belangrijkste agrarische producten die België importeert vanuit het VK. Het VK exporteert vooral naar Ierland (26,1%), Frankrijk (17,4%) Nederland (10,7%) en Duitsland (10,7%). België importeert, met een aandeel van 4,9% in de totale Europese import uit het VK, vrij weinig in vergelijking met zijn buurlanden.

In tabel 18 volgt een overzicht van de tien belangrijkste geïmporteerde producten op aflopende invoerwaarde, uitgedrukt in miljoen euro. Deze tien producten vertegenwoordigen 38% van de totale invoerwaarde van agrarische producten naar België vanuit het VK. De agro-industriële producten staan op kop, met 108 miljoen euro, gevolgd door alcoholische dranken (excl. bier en wijn), boter en melkvet, suikerbietzaad en schapen- en geitenvlees. De import van die producten uit het VK wordt mogelijk goedkoper bij een zwakker pond en ze treden in concurrentie met binnenlandse producten.

Tabel 18: De belangrijkste agrarische exportproducten van het VK naar België in aflopende invoerwaarde, miljoen euro, 2016

	waarde
agro-industriële producten	108
alcohol (excl. bier en wijn)	92
boter en melkvet	66
suikerbietzaad	47
vers schapen- en geitenvlees	44
afgeleide producten van cacao	25
gerst	23
gepofte granen	22
veevoeders	22
water en limonade	21
Totaal	836

Bron: Eurostat (Comext)

5 GEVOLGEN VOOR DE VOEDSELVOORZIENING EN HET BELEID VAN HET VK

In de nieuwe omstandigheden zal het VK een nieuw voedings- en landbouwbeleid nodig hebben, maar hoe dit er zal uitzien is momenteel ver van duidelijk. Zal men met de delete-knop alle bestaande beleid wegvegen en van nul af beginnen of toch nog met bestaande elementen verder werken? Intern is men het daar nog niet helemaal over eens.

Op het gebied van voedselzekerheid en bevoorrading kunnen we stellen dat de productie van landbouwproducten in het VK voortdurend is afgenomen in de laatste decennia en dat het land dus zeker niet zelfvoorzienend is. Het VK hangt zeer sterk af van invoer. Dat is zeker het geval voor groenten en fruit. In algemeen is het VK slechts 61% zelfvoorzienend voor voeding. Het VK produceert 17% van het geconsumeerde fruit en 55% van de groenten (bron BRC). Het Britse pond is ondertussen in waarde gedaald en dat maakte meteen de invoer duurder.

Er is vanuit overheid en maatschappij nooit echt veel aandacht geweest voor de eigen land- en tuinbouw. Het VK hing historisch sterk af van bevoorrading uit vroegere kolonies of uit inkomsten die uit de kolonies kwamen om daar dan elders voeding mee te kopen. De industrialisering werd in het VK altijd belangrijker gevonden. Al in 1846 maakte het parlement een keuze voor goedkope invoer ten nadele van de eigen landbouw. Na de Tweede Wereldoorlog leefden de Britten van Amerikaanse steun en het oorlogsrantsoeneringssysteem bleef zelfs bestaan tot 1955. Na de inkrimping van de staal- en mijnindustrie gebruikte het VK inkomsten uit o.a. de financiële en bancaire wereld om de voedselvoorziening op peil te houden. Ondertussen werd het land ook lid van de EU en werd de invoer uit de EU gemakkelijker.

De keuze voor goedkope (ingevoerde) voeding werd gemaakt omdat men ervan uitging dat hierdoor de arbeidskosten laag gehouden konden worden en men zo de Britse industrie kon steunen.

De hedendaagse landbouw en voedingsindustrie in het VK hangt in zeer grote mate af van vreemde arbeidskrachten, vooral uit Oost-Europa. Technologie (mechanisatie en robotisatie) kan dit nog niet opvangen.

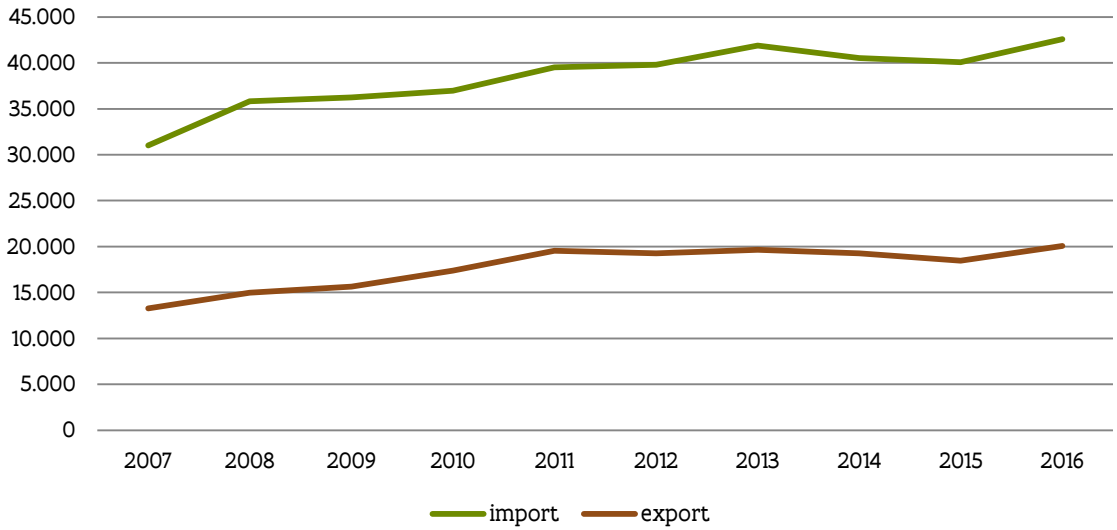
Het VK is ook een verdeeld voedselland. Er zijn zeer grote verschillen tussen arm en rijk en daaraan gebonden voedselpatronen. Armen halen veel calorieën uit suiker en fast food. Altijd maar lagere prijzen beloven en meer voedselbanken zijn niet het juiste antwoord. Velen die voor de brexit gestemd hebben, zullen wellicht getroffen worden door een harde brexit.

Door vele opeenvolgende besparingen en herstructureringen zijn de nationale administraties (verantwoordelijk voor het beleid, voor normen en controles) slechts een schaduw van wat ze ooit geweest zijn. Brexit voorstanders onderschatten mogelijk de mate waarin EU normen het landschap bepaalden. De VS, met president Trump op kop, staan klaar om voedsel te verkopen dat voldoet aan lagere normen (hormonen, ggo's, chloorkippen).

Het VK exporteert vooral verwerkte producten met whisky ver op kop als belangrijkste exportproduct. Het VK importeert veel meer primaire producten dan dat het exporteert. Het importeert bijvoorbeeld meer rundvlees, gevogelte, varkens- en lamsvlees dan het exporteert. Veel van de verwerkte voedingsproducten worden geproduceerd met behulp van ingevoerde ingrediënten. Voor heel wat elementen van het typische British breakfast is men afhankelijk van invoer (bacon, melk, eieren, boter, bacon, enz.).

De waarde van de invoer voor de categorie “voeding, dranken en diervoeder” is momenteel dubbel zo groot als de export. De afstand tussen invoer en uitvoer is sinds de jaren negentig sterk toegenomen (DEFRA 2017)

Figuur 7: VK in- en uitvoer van voeding, voeder en dranken (2016 prijzen), miljoen Britse pond, 2007-2016

Bron: DEFRA 2016 (Agriculture in the UK 2015)

Tabel 19: Handel van het VK in de belangrijkste landbouwproducten, miljoen Britse pond, 2006-2015

Product	Handel	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Whisky	invoer	137	115	122	134	136	167	136	167	198	223
	uitvoer	3.037	3.365	3.365	3.555	3.574	4.564	4.542	4.458	4.059	3.942
Wijn	invoer	2.808	3.003	3.241	3.066	3.180	3.215	3.348	3.263	3.102	3.006
	uitvoer	206	244	269	361	462	575	462	456	460	447
Kaas	invoer	1.055	1.088	1.358	1.321	1.321	1.342	1.368	1.479	1.459	882
	uitvoer	277	282	320	315	368	428	424	452	470	386
Kippenvlees	invoer	848	908	894	952	1.028	1.142	1.010	1.016	1.061	1.064
	uitvoer	193	234	247	257	282	325	298	349	306	238
Gevogelte- producten	invoer	522	558	685	699	742	844	835	866	890	913
	uitvoer	105	146	1555	135	137	152	143	129	136	115
Rund- en kalfsvlees	invoer	751	717	842	800	832	908	902	973	984	1.032
	uitvoer	111	147	242	287	358	463	404	380	376	342
Tarwe (niet gemalen)	invoer	160	243	363	286	217	240	418	674	347	276
	uitvoer	229	270	459	339	491	436	281	88	165	264
Lams- en schapenvlees	invoer	339	327	356	425	413	436	384	391	408	392
	uitvoer	280	214	298	352	346	396	367	391	381	302
Varkensvlees	invoer	820	784	765	708	709	766	718	755	701	612
	uitvoer	120	103	150	129	161	181	197	222	210	197
Ontbijtgranen	invoer	124	135	166	202	186	195	195	188	195	228
	uitvoer	379	367	401	460	396	403	375	383	363	369
Melk en room	invoer	55	62	90	84	111	126	122	145	135	116
	uitvoer	214	214	227	218	266	314	263	264	263	193
Ham en spek	invoer	661	659	781	853	776	716	675	658	603	537
	uitvoer	31	35	82	57	48	63	38	40	38	38
Boter	invoer	402	267	265	267	309	339	313	325	269	263
	uitvoer	72	77	62	64	87	136	106	148	149	115
Eieren en eiproducten	invoer	110	125	150	171	150	138	197	184	175	185
	uitvoer	29	30	43	51	50	51	62	92	97	96
Verse groenten	invoer	1.849	1.925	1.976	1.911	2.043	1.980	1.942	2.128	2.022	2.088
	uitvoer	58	57	62	73	80	77	74	72	80	98
Vers fruit	invoer	2.504	2.515	2.718	2.715	2.713	2.804	2.814	2.991	2.890	3.066
	uitvoer	130	94	97	106	109	106	84	111	78	97
Zalm (gerookt)	invoer	170	169	171	219	242	267	263	352	369	328
	uitvoer	237	227	239	323	422	512	460	586	619	488

Bron: DEFRA 2016 (Agriculture in the UK 2015)

In de Britse politieke wereld zijn er verschillende stromingen in de visie op de voedselvoorziening aanwezig (Lang, Millstone & Marsden, 2017):

- Sommige economische nationalistenvillen een eigen voedselsector uitbouwen tegen elke prijs.
- Pragmatici willen een “goedkope voedsleconomie” handhaven die om het even op welke manier tot stand komt, maar liefst niet disruptief.
- Pro-Europeanen willen een band met de douane-unie en de eenheidsmarkt behouden.
- Enthousiastelingen over globale liberalisering zeggen dat het VK zijn voedsel moet halen daar waar dit het goedkoopst is, zonder al te veel rekening te houden met volksgezondheid of met milieu.
- De economische sectoren willen zo weinig mogelijk ontwrichting en volatiliteit, onafhankelijk van welk kader er dan ook komt.

De dag na de afscheiding zal het VK zozegzegd genieten van volledige vrijheid om de eigen regelgeving en (landbouw)beleid te maken. Dat is wat brexiteers graag geloven, maar in realiteit zal de Britse regelgeving door de Great Repeal Bill het Europese acquis overnemen. Initieel zal de regelgeving dus net zijn zoals nu in de resterende 27 EU-lidstaten.

Met de tijd zal het VK uiteraard zijn eigen (landbouw)beleid kunnen uitwerken. Momenteel is het nog niet duidelijk in welke richting het zal evolueren. De intentie is er om het beleid duurzamer te maken. Wat dat kan inhouden, is nog zeer vaag. Het VK zou kunnen kiezen om het huidige GLB te behouden of opteren voor een liberaal systeem zonder subsidies zoals in Nieuw-Zeeland of kiezen voor het Amerikaanse model dat directe steun combineert met verzekeringen en cyclische maatregelen. Misschien neemt Londen wel elementen over uit elk van deze drie modellen?

Als het post-brexitleid van het VK zou snijden in de ondersteuning van de landbouw zou dit bijkomende kansen geven voor export vanuit EU en derde landen. Als het post-brexitleid van het VK echter toch grotere steun zou geven (niet alleen directe steun, maar ook bijvoorbeeld afzwakken van bepaalde regels op bijvoorbeeld gebruik van fyto-sanitaire middelen) zal de concurrentie nog toenemen.

In tussentijd heeft de Britse regering beloofd dat de Britse boeren de EU-subsidies zullen blijven ontvangen tot eind 2023.

Op het gebied van normen zouden de Britten ook graag zelf bepalen wat of hoe er genormeerd zal worden. Pro-brexiteers denken in de eerste plaats in de richting van het systeem in de VS (pro-ggo, pro-glyfosaat) en tegelijkertijd willen ze volledige toegang tot zowel de EU- als de VS-markt. Toch zullen er duidelijke keuzes gemaakt moeten worden wil men toegang behouden tot de Europese markt. Beide systemen zijn niet compatibel.

Vaststaand feit is dat de primaire producenten in het VK momenteel maar een fractie krijgen van wat de consument betaalt. Momenteel wordt de voedingssector in het VK sterk gedomineerd door een aantal grote voedingsbedrijven ('big food'). Waarnemers zijn bang dat ze hun marktmacht nog zullen bestendigen. Schotland en Wales hebben wel al een eigen visie ontwikkeld op het voedselbeleid, maar op nationaal niveau is die er nog niet (Lang, Millstone & Marsden, 2017).

Het VK speelt momenteel nog een voorname rol in het Europese onderzoek met betrekking tot landbouw en de voedingssector. De brexit kan dit doorkruisen. Maar het is niet uitgesloten dat niet-EU-landen toch geassocieerd worden met Horizon 2020-onderzoek, als dat land ook bereid is bij te dragen tot het Horizon 2020-budget. Zo is dat sinds 2015 het geval met Israël, IJsland en Noorwegen. De posities van het VK rond het onderzoek zullen ook deel moeten uitmaken van onderhandelingen.

6 OVERGANGSPERIODE

De overgangperiode wordt in het VK en in de EU lichtjes anders bekeken Volgens het VK zullen de Britten in die periode dan de beste voorwaarden kunnen uitwerken, maar volgens de EU is de overgangperiode een periode van “everything but the institutions” Dat wil concreet zeggen dat gedurende de overgangperiode het VK:

- beschouwd wordt als een derde land
- geen EU-commissaris meer heeft en geen EU-parlementsleden
- geen EU-ambtenaren meer heeft
- bijdraagt tot het EU-budget en het EU-acquis onverminderd moet toepassen
- geen vrijhandelsakkoorden definitief kan afsluiten met andere derde landen.

Volgens de Europese Commissie mag de overgangperiode niet verder gaan dan 21 december 2020. Dat is volgens vele waarnemers wel een zeer korte periode die mogelijk verlengd zou moeten worden. Het Europese Parlement dacht aan een periode tot en met drie jaar.

Het EU-verdrag en alle verordeningen en beslissingen zouden direct effect blijven houden in het VK, en het VK zou regelgeving moeten maken om gevolg te geven aan nieuwe EU-richtlijnen. Het VK zal dus voor een zekere periode de EU-regels moeten naleven zonder er zelf nog impact op te kunnen hebben.

Het VK zal blijven deelnemen aan de door het meerjarig financieel kader 2014-2020 gefinancierde programma's van de Unie tot het einde ervan. Voor deelname aan EU-programma's moeten de VK-begunstigden alle relevante wettelijke bepalingen van de Unie, inclusief medefinanciering, naleven. Dienovereenkomstig zal de subsidiabiliteit van deelname aan programma's van de Unie en financiering door de Unie voor deelnemers en projecten in het Verenigd Koninkrijk niet worden beïnvloed door de terugtrekking van het VK uit de Unie gedurende de gehele looptijd van dergelijke projecten. In de praktijk betekent dit dat de Britse landbouwers tot begin 2021 blijven opereren onder de regels van het GLB.

Tijdens die overgangperiode zou ook het “cliff-edge-scenario” uitgesteld worden tot het einde van die periode en ondertussen kan men verder onderhandelen over een nieuwe handelsovereenkomst tussen de EU en het VK.

In EU-terminologie zal dit handelsakkoord wellicht een gemengd akkoord zijn dat zowel competenties van de Europese Unie als competenties van de lidstaten omvat. Juristen buigen zich nog over de vraag of het akkoord onder artikel 50 van het Verdrag kan vallen of dat het onder artikel 218 valt dat de procedures uitzet voor het afsluiten van handelsovereenkomsten.

7 OPPORTUNITEITEN BLIJVEN OPEN?

Het worst case scenario in geval van een “no-deal” kan zoals reeds eerder becijferd een grote impact hebben op de toekomstige handel. Een akkoord tussen beide partijen zou de negatieve impact echter in grote mate kunnen milderen.

De afhankelijkheid van het VK voor de invoer van landbouw- en voedingsproducten zal op korte termijn niet snel veranderen en ook na de brexit zal het VK de bevoorrading op peil moeten houden om zijn bevolking te voeden. De capaciteit om het allemaal zelf te produceren is momenteel gewoonweg niet aanwezig. Het staat het VK natuurlijk vrij om te “shoppen” waar het dat wil.

Gezien de bederfbaarheid van heel wat voedingsproducten met daaraan gekoppeld de specifieke problemen van logistiek en transport e.a. zal het VK hiervoor wellicht in grote mate aangewezen blijven op handel met zijn buurlanden uit de EU, waaronder België. Voor minder bederfbare producten is de kans theoretisch groter dat het VK buiten de EU op zoek zal gaan naar nieuwe leveranciers. De Britse consument is ondertussen ook gewend om Europese kwaliteitsproducten in de supermarkt te vinden, zal hij/zij op korte termijn zijn gewoontes willen veranderen? De kans is natuurlijk groot dat hij/zij net iets meer zal moeten betalen waardoor dit een impact zou kunnen hebben op de volumes. Veel zal afhangen van de evolutie van de koopkracht van de Britse consument na de brexit.

De marktoperatoren zullen dan ook de afweging moeten maken tussen kostprijs, transportprijs enerzijds en bijvoorbeeld garanties rond voedselveiligheid, vragen en verwachtingen van consumenten anderzijds. Nieuwe handelsakkoorden tussen het VK en de EU én met andere niet-EU-landen zullen natuurlijk ook een impact kunnen hebben op (eventuele) invoerrechten die van toepassing zullen zijn en concurrentie tussen EU en derde landen teweegbrengen.

Als er in het VK na de brexit een interessant fiscaal klimaat geschapen wordt om buitenlandse bedrijven aan te trekken, kan het interessant worden voor Vlaamse bedrijven om zich in het VK te vestigen en dat kan voor alle schakels van de keten. Op micro-economische schaal kan dat interessant zijn voor bepaalde operatoren, waardoor markttoegang opnieuw gemakkelijker wordt. Op macro-economische schaal zou het anderzijds ook potentieel een gevaar kunnen betekenen dat bepaalde (deel)activiteiten uit Vlaanderen verdwijnen.

Volgens een studie in opdracht van het Europees Parlement (Bellora et al., 2017) zou een deel van de daling van de uitvoer naar het VK gecompenseerd worden door een toename van het handelsverkeer binnen de EU-27 (+ 1%) en door de uitvoer naar derde landen (+ 0,9%). Dit compenseert echter niet het totale verlies. De ruimte die er voor EU-27-producten zou ontstaan door het wegvallen van de Britse producten zal ook relatief beperkt zijn omdat het VK geen grote exporteur is. In de roodvlees- en veesector kan het wel een impact hebben omdat het VK in deze sectoren sterker gespecialiseerd is.

Vanuit de Vlaamse land- en tuinbouw zullen er in de toekomst dus wellicht nog altijd kansen blijven voor export naar het VK. Alleen zullen de voorwaarden (en normen) mogelijk anders worden en kan er meer administratie bij komen kijken. Bijkomende controles (sanitair en fytosanitair), langere wachttijden aan de grensovergang in de havens, andere labelingsregels op verpakkingen enz. kunnen de kosten alleen maar opdrijven. We moeten er voor een aantal producten bovendien ook rekening mee houden dat er op de Britse markt meer concurrentie kan bijkomen uit derde landen. De impact van dit laatste zal ook veel afhangen van de eventuele handelsovereenkomsten die het VK met derde landen kan afsluiten. In zulke onderhandelingen verliest het VK ook gewicht in onderhandelingsmacht t.o.v. de EU als blok. Het VK is een relatief klein land met 65,6 miljoen inwoners tegenover de EU met 445 miljoen inwoners.

We kunnen echter onze nabijheid, kwaliteitsgaranties, dienstverlening, flexibiliteit, specialiteiten, professionaliteit, innovatie, just in time delivery, enz. blijven uitspelen. De Britse markt is ook een markt die vrij open is ten aanzien van innovatie en vernieuwing en we moeten op dat vlak blijven aandringen en inspanningen leveren.

Sommige Belgische voedingsbedrijven hebben al vestigingen in het VK en zullen wellicht op die wijze hun aanwezigheid op die markt kunnen consolideren.

Anderzijds is het ook niet uit te sluiten dat Britse operatoren geïnteresseerd zouden kunnen zijn voor hetzij investeringen aan deze kant van het Kanaal of in nieuwe samenwerkingen met Vlaamse bedrijven om zich zo te verzekeren van bevoorrading.

8 GEVOLGEN VOOR HET EU-BELEID

Tot slot staan we stil bij een aantal bredere gevolgen van de brexit voor het EU-beleid (naast het handelsbeleid), met een impact voor België en Vlaanderen.

- In alle hypothesen is het VK op 30 maart 2019 een “buitenland” voor de EU en geen deel meer van de interne markt.
- Landbouw is maar een klein² onderdeel van het algemene pakket van het algemene beleid en zal niet de bepalende factor zijn in de onderhandelingen. Er zal veel meer aandacht gaan naar de rechten van EU burgers in het VK en Britse burgers in de EU, de grens met Ierland, het Europees veiligheids- en –defensiebeleid, de financiële afwikkeling, enz.
- **Budget:** met de uitstap van het VK verliest de EU een belangrijke nettobetaler aan het budget. Netto is er sprake van ongeveer 10 miljard euro die vanuit het VK naar de EU vloeit. 10 miljard euro is ongeveer 7 à 8% van de jaarlijkse uitgaven van de EU. Voor het GLB zou de adering om en bij de 3 miljard euro bedragen (bij gelijk budget en gelijk beleid). Het GLB zal het mogelijk met minder middelen moeten doen. Het lijkt immers weinig waarschijnlijk dat de lidstaten meer middelen zullen stoppen in het Europese (landbouw)beleid.
- De brexit heeft wellicht ook belangrijke gevolgen op het **meerjarig financieel kader (MFK)** en het Europees Landbouwarantiefonds (EAGF), het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij. Hierover zal er in de komende maanden duidelijkheid moeten komen.
- Eerste minister Theresa May beloofde in Firenze (september 2017) de Britse bijdrage aan de Europese begroting voor de jaren 2019 en 2020 te betalen en ze wil ook de engagementen die het VK opnam sinds de start van het EU-lidmaatschap honoreren. Over effectieve cijfers is er momenteel nog geen akkoord.
- **Onderzoek en innovatie:** wat betreft Horizon 2020 en het volgende Kaderprogramma verliest Vlaanderen/België een belangrijke bondgenoot aan het VK (ijveren voor een zo sterk mogelijk onderzoeksprogramma dat gebaseerd is op het principe van excellentie, nadruk op het belang van EU-toegevoegde waarde, etc.). Het VK is/was wel netto-ontvanger uit het Kaderprogramma, waardoor er meer budget zou kunnen zijn voor andere deelnemers.
- **Het huidige en toekomstige landbouwbeleid:** de brexit kan ook belangrijke gevolgen hebben voor de toekomstige richting van het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Voor het huidige GLB zijn er weinig redenen om aan te nemen dat het GLB radicaal aangepast zou moeten worden. Het huidige beleid kan grotendeels voortgezet worden met 27 lidstaten i.p.v. 28. Enige voorwaarde is dat de financiële afrekening de kosten dekt (zie hoger). Het GLB kent vier basisverordeningen. Onrechtstreeks kan de brexit een gevolg hebben op de GMO-marktmaatregelen. De uitstap van het VK kan namelijk een effect hebben op prijzen en hoeveelheden van landbouwproducten. Het kan een impact hebben op de vastlegging van de interventieprijzen en leiden tot een herzien van referentieprijzen uit artikel 7 van deze verordening. De impact zal het grootst zijn in die sectoren waar het VK een groot gewicht heeft, zoals de sector geiten en schapen (VK staat voor bijna 33% van de EU-productie) en zal ook afhangen van de toekomstige handelsrelatie tussen het VK en de EU.

---

² De agrovoedingssector maakt slechts 11% uit van de totale handelstromen tussen EU en VK (Bellora et al., 2017)

- **Tariefcontingenten:** Vandaag heeft de EU in totaal 124 tariefquota (TRQ's – tariff rate quota's) voor derde landen, vooral voor gevoelige landbouwproducten. Ten gevolge van brexit moet het huidige EU28 WTO-schedule, dat alle EU-WTO rechten en plichten bevat, gesplitst worden in een EU27- en een VK-schema. Op basis van bestaande handelsstromen zijn vooral de TRQ's belangrijk met betrekking tot rundvlees, schapenvlees, gevogelte, suiker, rijst, look en zuivel (zowel boter als kaas). De EU en het VK zijn daartoe ondertussen een gezamenlijke methodologie overeengekomen over de verdeling en zijn het bovendien onderling eens geraakt over de te gebruiken data die de handelsstromen kwantificeren. Hierbij wordt ook rekening gehouden met het zgn. Rotterdam effect (of Antwerpen effect) omdat goederen niet altijd fysisch in dezelfde plaats ingevoerd worden als waar ze gebuikt worden. De belangrijkste handelspartners van de EU werden ingelicht over die methodologie en data die gebruikt zullen worden om de TRQ's te splitsen. Het is echter moeilijk in te schatten wat de reactie zal zijn van sommige derde landen. Bij een opsplitsing krijgen ze immers een minder gunstige toegang tot de interne markt van de EU27 en kan het zijn dat zendingen opgesplitst moeten worden. De Commissie maakte zich eerder al sterk dat er geen compensaties gegeven zullen moeten worden, onder andere omdat de EU nooit compensaties heeft gevraagd bij uitbreiding van de EU.
- Aangezien het VK een derde land wordt, zal men voor **afzetbevordering (promotie)** van landbouwproducten in het VK dan ook beroep moeten doen op het specifieke promotieprogramma voor landbouwproducten voor derde landen. Momenteel worden die fondsen vooral gebruikt voor afzetbevordering in o.a. China, het Midden-Oosten, Noord-Amerika, Zuidoost-Azië en Japan.
- **Bescherming van Europees geregistreerde benamingen:** de EU heeft een kwaliteitssysteem waarbij namen van traditionele kwaliteitsproducten beschermd kunnen worden als BOB (beschermd oorsprongsbenaming), BGA (beschermd geografische aanduiding) of GTS (gegarandeerde traditionele specialiteit). Deze mogen enkel geproduceerd worden binnen een specifieke regio en volgens een met zorg samengesteld productdossier en de bescherming van de benamingen geldt in de hele EU. Met de uittreding van het VK dreigt de paradoxale situatie te ontstaan waarbij de bescherming van de EU27 erkende producten verloren gaat op het Britse grondgebied, terwijl de Britse benamingen wel nog altijd worden beschermd door de EU27. De bescherming van de EU-benamingen zal dan terugvallen op die van het TRIPS*akkoord (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights), binnen de Wereldhandelsorganisatie (WTO), die een stuk zwakker is dan de bescherming gegarandeerd door de EU-wetgeving. Van de erkende producten in Vlaanderen worden momenteel enkel de jenevers, Vlaamse laurier (BGA) en de Gentse azalea (BGA) geëxporteerd naar derde landen (onder meer het VK). In de toekomst kunnen de Belgische chocolade, de Belgische praline en de oude bieren (Oude Geuze en Oude Kriek) belangrijke producten worden, op voorwaarde dat ze als oorsprongsbenamingen worden erkend om namaak te voorkomen.
- **Politieke verhoudingen:** in het algemeen is het moeilijk te voorspellen wat het effect op het beleid van de EU zal zijn. Krijgen we een efficiëntere Europese Unie, doordat de Britten bepaalde zaken niet meer kunnen blokkeren? Of krijgen we juist meer regulering doordat het Britse tegengewicht verdwijnt? EU-commissaris voor Landbouw Phil Hogan vond belangrijke steun bij het VK voor meer marktwerking. Andere lidstaten pleiten juist voor meer marktinterventie. De brexit heeft de politieke verhoudingen deels door elkaar geschud.
- De impact van de uittrede van het VK in het debat rond het landbouwbeleid wordt echter gemilderd door een aantal institutionele wijzingen over de laatste decennia. De uitbreiding van de Europese Unie heeft sinds 2004 dertien nieuwe leden aan boord gebracht, waardoor de individuele invloed van één lidstaat verminderde. Anderzijds werd er ook een grotere macht toegekend aan het Europees Parlement. En de medebeslissingsprocedure die evenveel invloed geeft aan Raad en Parlement heeft ook de rol van het voorzitterschap van de Raad verhoogd in

de cruciale trilogie. Ook de verhoogde flexibiliteit en subsidiariteit verminderden de invloed van één enkele lidstaat.

FIGUREN

Figuur 1: Evolutie van de wisselkoers van het Brits pond ten opzichte van de euro (1 £ = x€), januari 2016 - januari 2018.....	7
Figuur 2: Brexit scenario's.....	10
Figuur 3: Top 10 Britse importpartners op basis van het aandeel (%) in de Britse import, 2016.....	12
Figuur 4: Export van Belgische producten naar het Verenigd Koninkrijk (nationaal concept), miljard euro en aandeel in totale Belgische export, 2015.....	13
Figuur 5: Aandeel van EU-landen in de Britse invoer van agrarische producten, 2016.....	14
Figuur 6: Aandeel van elke EU-lidstaat in de Belgische uitvoer van agrarische producten, 2016.....	15
Figuur 7: VK in- en uitvoer van voeding, voeder en dranken (2016 prijzen), miljoen Britse pond, 2007-2016.....	27

TABELLEN

Tabel 1: Theoretisch te betalen bemiddelde invoerrechten, in euro	9
Tabel 2 Zwaarst getroffen sectoren in elk gewest bij een harde brexit.....	11
Tabel 3: Belgisch aandeel in de totale Britse in- en uitvoer met de EU-28 van agrarische producten, per productgroep, 2016	14
Tabel 4: Brits aandeel in de totale Belgische in- en uitvoer met de EU-28 van agrarische producten, per productgroep, 2016	15
Tabel 5: De belangrijkste Belgische agrarische exportproducten naar het VK, in aflopende volgorde van exportwaarde,2015-2016	16
Tabel 6: Uitvoer van graanproducten, miljoen euro, 2016	17
Tabel 7: Uitvoer van aardappelen, miljoen euro, 2016	17
Tabel 8: Uitvoer van zuivelproducten, miljoen euro, 2016.....	18
Tabel 9: Uitvoer van vlees en vleeswaren, miljoen euro, 2016.....	19
Tabel 10: Uitvoer van eieren en eiproducten, miljoen euro, 2016	19
Tabel 11: Uitvoer van vers fruit, miljoen euro, 2016.....	20
Tabel 12: Uitvoer van verwerkt fruit, miljoen euro, 2016	20
Tabel 13: Uitvoer van verse groenten, miljoen euro, 2016.....	21
Tabel 14: Uitvoer van verwerkte groenten, miljoen euro, 2016	21
Tabel 15: Uitvoer van sierteeltproducten, miljoen euro, 2016.....	22
Tabel 16: Uitvoer van visserijproducten, miljoen euro, 2016	22
Tabel 17: Aandeel van het VK in de totale Belgische exportwaarde naar de EU-28, per product en categorie, 2016	24
Tabel 18: De belangrijkste agrarische exportproducten van het VK naar België in aflopende invoerwaarde, miljoen euro, 2016	25
Tabel 19: Handel van het VK in de belangrijkste landbouwproducten, miljoen Britse pond, 2006-2015.....	28

BRONNEN

Bellora C., Emlinger C., Fouré J. & Guimbard H., Research for AGRI Committee, EU – UK agricultural trade: state of play and possible impacts of Brexit, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussel, 2017.

Boutens K. (Departement Economie, Wetenschap en Innovatie) en Van den Brande K. (Departement Internationaal Vlaanderen), interne nota.

Department for environment, food rural development and agriculture (DEFRA), Agriculture in the United Kingdom 2016.

Drietand Magazine, Brexit: gevolgen voor ons?, 1 juli 2016,

Eurostat - Comext database.

Het Financieele Dagblad, Brexit dreigt ook Europees landbouwbeleid op te blazen.

ING, Brexit, Wat is de impact op de Belgische economie?, 13 juni 2016, <https://about.ing.be/Over-ING/Press-room/Press-article/Brexit-Wat-is-de-impact-op-de-Belgische-economie-.htm>

Lang T., Millstone E. & Marsden T, A Food Brexit: time to get real. A Brexit Briefing, University of Sussex, Cardiff University, London City University, July 2017

Matthews A. The potential implications of a brexit for future EU agri-food policy, EuroChoices, 2016

Matthews A. Pitfalls on the way to a brexit transition period, CAP Reform.eu, december 2017.

Melkvee, Brexit laat biologische melkprijs dalen, 2017.

Vandenbussche H., Connell W. & Simons W., De impact van Brexit op de Vlaamse economie, VIVES Beleidsrapport, KU Leuven, Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, november 2017, <http://docplayer.nl/70066969-De-impact-van-brexit-op-de-vlaamse-economie.html>.

Van Hove J., Brexit: to Be or not to BE, Macro-economische implicaties voor België, KULeuven, 17 juni 2016, <http://feb.kuleuven.be/home/les/documenten/les16-158-van-hove-brexit.pdf>.

VILT, België bij zwaarst getroffen landen in geval van Brexit, 22 juni 2016, <http://www.vilt.be/belgie-bij-zwaarst-getroffen-landen-in-geval-van-brexit>.

VOKA, Handelsgerichte brexit, december 2017, <https://www.voka.be/lobbydossiers/handel-en-algemene-economie/handelsgerichte-brexit>